

Wystawa skamieniałości „Od łodzika do amonita – życie utrwalone w skałach” w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka

Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka zaprasza na wystawę „Od łodzika do amonita – życie utrwalone w skałach”. Ekspozycja stanowi kolejną propozycję w ramach cyklu Skarby Ziemi. Ostatnie dokonania muzeum to wystawy „Świat minerałów” i „Barwy skalnych wnętrz”.

Obecna oferta stanowi okazję pogłębienia wiedzy w dziedzinie będącej w kręgu zainteresowania licznej grupy kolekcjonerów i zbieraczy.

Wystawa jest prezentacją oryginalnych skamieniałości łodzików, amonitów i belemnitów. Skamieliny tych organizmów, zaliczanych do gromady głowonogów kopalnych, od wielu lat budzą zainteresowanie badaczy oraz są cennymi okazami w wielu kolekcjach.

Zaprezentowano zarówno formy unikatowe, o dużej wartości naukowej, jak i takie, których wygląd przykuwa uwagę oryginalnym kształtem i wzorami. Łącznie zgromadzono ponad 300 okazów, zarówno z polskich, jak i zagranicznych stanowisk.

Najliczniejszą prezentowaną grupą są muszle amonitów. Należą one do największej i najbardziej zróżnicowanej grupy wymarłych głowonogów. Duża zmienność kształtu, atrakcyjnie prezentujące się okazy o polerowanych powierzchniach, przekroje z bogatą mineralizacją i zestawienie osobników z ich odciskami w skale niewątpliwie mogą przykuć uwagę odbiorcy. Skamieliny tych organizmów zaprezentowano w kolejności ewolucyjnych przemian. Od form najstarszych (paleozoicznych), tj. goniatytów i klymenii, poprzez ceratyty (formy triasowe) do amonitów tzw. właściwych, występujących w jurze i kredzie.

Ciekawostką stanowią kredowe amonity o budowie muszli odbiegającej od form pospolicie spotykanych, np. zwinięte w różnych płaszczyznach, częściowo lub całkowicie wyprostowane. Są to tzw. heteromorfy kredowe, które zajmują wśród amonitów wyjątkową pozycję.

Niezwykle interesujące są patologiczne muszle amonitów, których prawidłowy rozwój został zaburzony wskutek chorób bądź interwencji drapieżników. Zdradzają to zdeformowane muszle oraz zniekształcenia rzeźby powierzchni okazów.

Zadziwić może także rozpiętość rozmiarów zgromadzonych okazów od kilku do ok. 60 cm średnicy. Wśród prezentowanych amonitów nie zabrakło również unikatowych form z Łukowa. Te wyjątkowe pod względem stanu zachowania skamieniałości oraz fakt, iż zostały one przytransportowane w wyrwanej masie skalnej (krze) przez lodowiec z północnej Europy, podkreślają także ich znaczną wartość kolekcjonerską.

Dużą grupę stanowią amonity z utworów jurajskich Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Okazy utrwalone m.in. w sferosyderytach oraz różnych odmianach wapieni pięknie prezentują się na wystawie, podkreślając niebywałe bogactwo tego obszaru w skamieliny.

Funkcje życiowe wymarłych amonitów interpretowane są obecnie przez analogie do zachowań dzisiejszych łodzików, potocznie nazywanych „żywym skamieniałościami”.

Łodziki, mimo iż pojawiły się przed amonitami, zdołały przetrwać i nadal zasiedlają morza. Na wystawie pokazano dwie formy łodzików: starsze o muszlach wydłużonych i młodsze spiralnie zwinięte. Oprócz skamieniałości przedstawicieli tej grupy zwierząt pokazano muszle współczesnego łodzika, jako jedyne żyjącego przedstawiciela głowonogów o tzw. szkielecie zewnętrznym. Dodatkową atrakcją jest film, przedstawiający funkcjonowanie współczesnych łodzików w naturalnym środowisku.

Odmienne typy skamieniałości stanowią belemnity. Te wymarłe wraz z amonitami organizmy charakteryzowały się szkieletem wewnętrznym, którego najbardziej charakterystyczną częścią, tj. rostrum, kształtu wrzecionowatego, pokazano na ekspozycji. Wśród licznie zgromadzonych okazów można podziwiać fragmenty jurajskich i kredowych osobników. Ciekawie prezentuje się przekrój fragmokonu belemnita, z komorami wypełnionymi kwarcem oraz odlew muszli po amonicie wypełniony szczątkami (rostrami) belemnitów. Wystawa stanowi próbę przybliżenia tematyki związanej ze skamieniałościami kopalnych głowonogów, organizmów które w przeszłości geologicznej masowo zasiedlały morza. Pozostawiły po sobie w skałach jedynie mniej lub bardziej przeobrażone szczątki będące świadectwem dawnego, bujnego życia.

Uzupełnieniem plastycznym ekspozycji są wielkoformatowe wydruki skamieniałości głowonogów. Atrakcyjne pod względem kolorystycznym fotografie pozwalają dostrzec szczegóły budowy tych pradawnych zwierząt.

PISANKI Z SOLI

Znane jest szerokie zastosowanie soli w życiu człowieka. Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka dołączyło jeszcze jedno bardzo nietypowe – postanowiło wykonywać z niej pisanki. Konkurs dla dzieci i młodzieży, w którym powstają te wyjątkowe wielkanocne ozdoby, jest organizowany od 2000 r.

Nietypowe jajka przygotowuje muzeum. W zależności od soli, z jakiej zostały wykonane, liczą sobie 13 mln lat (z szarej) lub 230 mln lat (z białej i pomarańczowej).

Zadaniem uczestników jest opracowanie strategii ich ozdobienia, a co za tym idzie zgromadzenie odpowiednich materiałów i przyniesienie ich ze sobą. Wykonanie pisanki z soli nie jest łatwym zadaniem. Możliwa jest zupełna dowolność użytego surowca i techniki zdobienia. Najważniejszym zadaniem, z którym musi się uporać każdy uczestnik, jest to, aby „kapryśna” sól zaakceptowała jego ozdoby i chciała się z nimi połączyć.

Wystawę „Od łodzika do amonita – życie utrwalone w skałach” można zwiedzać w Zamku Żupnym w Wieliczce przy ul. Zamkowej 8 w terminie do 19 maja, a wystawę pisanek do 13 kwietnia br.

Rafał Zadak & Małgorzata Bogucka
Serwis fotograficzny na str. 206

Wystawa skamieniałości „Od łodzika do amonita – życie utrwalone w skałach” w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka (patrz str. 216)

Ryc. 1. Kopalny łodziczek z kredy Madagaskaru widoczny w formie przekroju podłużnego z widocznymi przegrodami. Skamieniałości tego typu charakteryzują się doskonale zachowanymi muszlami w formie niezmiennego aragonitu, tak jak współcześni przedstawiciele tej grupy. Fot. R. Zadak

Ryc. 2. Współczesne żyjący łodziczek z rodzaju *Nautilus* jest jednym z dwóch rodzajów żyjących łodziczek w ogóle. Mają duże rozprzestrzenienia geograficzne (wody przy Australii, ocean Indyjski). Są to ostatni przedstawiciele głowonogów ze szkieletem zewnętrznym, reprezentowani przez zaledwie 7 gatunków. Okaz z Akwarium Gdynskiego MIR-PIB

Ryc. 3. Fragment wapienia dewońskiego z wypolerowanymi łodziczkami prostoskorupowymi. Są to bardzo rozpowszechnione skamieniałości o zasięgu ogólnoświatowym. Okaz ze zdjęcia pochodzi z górnego dewonu Maroka. Ryc. 3–6 fot. L. Kostuś

Ryc. 4. Muszle (fragmokony) kopalnych głowonogów-amonitów wieku jurajskiego. Występują na całym świecie, a w Polsce są to popularne skamieniałości na Jurze Krakowsko-Wieluńskiej

Ryc. 5. Nikola Barnová – III nagroda w kategorii Szkół Podstawowych kl. I–III

Ryc. 6. Joanna Stróż – wyróżnienie w kategorii Szkół Podstawowych kl. IV–VI